

ПРОБЛЕМИ КОМПАРАТИВІСТИКИ

УДК 361.7[(=161.2)+(=41)]:82

WIĘZI ROSYJSKO-AFRYKAŃSKIE: KONTEKSTY KULTUROWE I LITERACKIE

Joanna Mazur

*doktorantka Wydział Filologiczny
Uniwersytet Rzeszowski (Rzeszów, Polska)
jomazur78@gmail.com*

Artykuł jest poświęcony badaniu fenomenu relacji międzykulturowych i wpływów między Rosją i Afryką, które znalazły swoje odzwierciedlenie w utworach literackich. Celem niniejszej publikacji jest analiza zjawiska dlaczego dzika i nieznana Afryka przyciągała uwagę licznych pisarzy rosyjskich. Pośród tych, którzy poświęcili swoje utwory czarnemu kontynentowi, byli Nikołaj Gumiliow, Iwan Gonczarow, Korniej Czukowski, Konstanty Balmont, Wasilij Niemirowicz-Danczenko, Iwan Bunin i inni.

Autorka artykułu próbuje ujawnić czynniki, łączące Afrykę i Rosję, a dokładniej rzecz ujmując, wyjawia co sprzyjało zbliżeniu państw: bliskość historii i złożona sytuacja polityczna czy, być może, za tym szczególnym pokrewieństwem skrywa się coś więcej, co łączy Rosję i Afrykę? W artykule ukazane zostały przyczyny zainteresowania Rosji czarnym kontynentem. Zostało także w nim ukazane to, kiedy pojawiło się to wyjątkowe zainteresowanie Afryką, a także, co wpłynęło i do chwili obecnej wpływa na gotowość współpracy dwóch narodów, tak bardzo od siebie oddalonych.

Autorka artykułu koncentruje swoją uwagę nie tylko na podobieństwach, łączących mieszkańców Rosji i Afryki, lecz także na twórczości literackiej, w której w ten lub w inny sposób znalazły odzwierciedlenie zainteresowanie rosyjskich pisarzy czarnym kontynentem. Niniejszy artykuł stanowi także próbę przekonania czytelnika o tym, że Rosjanie, z ich unikalną kulturą i mentalnością są szczególnie bliscy kulturze afrykańskiej, być może nawet bardziej niż kulturze Zachodniej Europy. Wszystko to znalazło odzwierciedlenie w systemie wartości przedstawicieli obydwu kultur. Dla mieszkańców kontynentu afrykańskiego, jak i dla obywateli Rosyjskiego imperium, najważniejsze miejsce w życiu zajmują nie wartości materialne, lecz więzy rodzinne i szczególnie poczucie wspólnoty. Te ogólnociowe wartości także znalazły swoje odzwierciedlenie w utworach literackich wielkich pisarzy rosyjskich.

Kluczowe słowa: Czarna Afryka, wzajemne stosunki kulturowe, konteksty literackie, system wartości.

Afryka i Rosja mają wiele wspólnego. Na ogromnym kontynencie, jak i w imponującym kraju istniał reżim totalitarny: w Afryce apartheid, w Rosji — dyktatura partii i kult jednostki. Zostały jednak one obalone przez narody, które nigdy nie utraciły swojej godności. Nie tylko historia polityczna

łączy te odległe od siebie terytoria. Wiązą je również cechy psychamentalne. Uważa się, że natura rosyjskiego narodu to «nieodkryta tajemnica, którą trudno poznać za pomocą jakichkolwiek konwencjonalnych systemów, ogólnie przyjętych doktryn, wzorów i ćwiczeń» [4, s. 63–64]. Nawet ludzie z zachodniej Europy nie są w stanie zrozumieć rosyjskiej duszy, rosyjskich emocji. Prędzej rozumieją ją ludzie w burzliwej, tajemniczej Afryce, gdzie nie pieniądze, ale więzi rodzinne i silny kolektywizm są na pierwszym miejscu. Być może jest to wynikiem podobnego podłoża geologicznego. Z jednej strony, wolność równinnych przestrzeni (ciągnących się setkami kilometrów) tworzy otwartość duszy, jak również kontemplacji, a surowy klimat — odporność i zdolność do pokonywania trudności. Mówiąc inaczej, wiele dobrych cech afrykańskiego i rosyjskiego narodu wynika z naturalnej twardej walki o przetrwanie w środowisku. Z drugiej strony, ogromne przestrzenie tłumią duszę, zniewalają ją. W rosyjskim, a także w afrykańskim człowieku nie rozwinęła się gospodarność, porządek, dyscyplina, racjonalność i pragmatyzm, a także umiejętność oszczędzania czasu i przestrzeni. W rezultacie, rosyjski i afrykański charakter to zjawiska, które zazwyczaj nie posiadają wyraźnej formy i ściśle zorganizowanej treści. Można przypuszczać, że właśnie ta szerokość ziemi i duszy otworzyła drogę do rozległej, a nie intensywnej pracy. «Tak więc, można powiedzieć, że zewnętrzne czynniki klimatyczne i geograficzne, były równocześnie wewnętrznym czynnikiem rosyjskiej duszy» [4, c. 70]. Jak podkreśla J. A. Wjunow: «Cechą narodu rosyjskiego jest jego globalna reakcja i zdolność do zrozumienia drugiego człowieka, wrażliwość na jego stan duszy, umiejętność integracji z kulturą innego narodu i szacunek dla niej» [4, c. 110]. Zaletą Rosjan jest niesamowita tolerancja etniczna oraz elastyczność, skłonność do mieszania się i empatii, a także umiejętność rozumienia i akceptowania innych narodów, w tym odległych i innych od nich Afrykanów.

Nie zawsze Europejczyk przychodził do Afryki z dobrymi intencjami i nie zawsze brała go ona w ramiona. Jak wspomina S. W. Filatowa:

«Mocarstwa europejskie, zmuszone do poszukiwania dodatkowych źródeł surowców w XV–XVI wieku, okupowali niemal cały kontynent, stworzyli na jego terytorium rynek niewolników i przez cztery długie stulecia tłumili wszelkie próby narodów do osiągnięcia, jeśli nie państwowej, to przynajmniej osobistej wolności» [11, s. 5].

Afryka, choć ma tragiczną historię, jest potężnym i niezwykłym kontynentem. Przyciąga ludzi swoją oryginalnością i mistyką. Nazywa się ją: Czarnym Łądem, Czarnym Kontynentem, Czarnym Kolosem, kolebką cy-

wilizacji i kontynentem pogańskim. W jednym miejscu żyją i pracują Afrykanie, którzy otrzymali prestiżową edukację w zagranicznych uczelniach i miliony analfabetów.

Wkład rosyjskich naukowców do powstania wiedzy geograficznej o Afryce jest znaczący. Może dlatego, że Rosja to ogromny kraj, charakteryzujący się wysokim jak na tamte czasy poziomem naukowym. Nie tylko geograficzne i przyrodnicze, ale także stosunki polityczne, gospodarcze i kulturalne mają głębokie korzenie rosyjsko-afrykańskie. Pierwsza inwazja Rosjan na Czarny Łąd miała miejsce za czasów Piotra I. W jego głowie pojawił się pomysł ekspedycji dookoła Afryki i w 1723 dwie fregaty wypłynęły w rejs. Musimy pamiętać, że wcześniej widzieliśmy w Rosji Afrykanów. Byli to niewolnicy z Afryki Wschodniej i Etiopczycy z Imperium Osmańskiego — strażnicy cara Aleksieja Michajłowicza, których przywozili do Rosji arabscy handlarze niewolników. W ten sam sposób dotarł do cara Piotra I jego ulubieniec Abram (Ibrahim) Pietrowicz Hannibal, pradziadek Aleksandra Puszkina.

Poeta rosyjski Aleksander Puszkina zawsze z dumą mówił o swoim pochodzeniu i nie przez przypadek głównym bohaterem jego utworu prozatorskiego pt. «Murzyn Piotra Wielkiego» został jego pradziadek, Abram Pietrowicz Hannibal. Książka napisana w 1827 roku we wsi *Michajłowskoje* koło Pskowa jest znana na całym świecie. Jest to historia Afrykańczyka, pradziadka Puszkina ze strony matki, ucznia Piotra Wielkiego, osobistego sekretarza rosyjskiego cara. Abram otrzymał wykształcenie inżynierskie we Francji, był autorem podręcznika na temat geografii i fortyfikacji; matematykiem i hydraulikiem, a do tego wysokiej rangi oficerem pułku Prieobrażeńskiego. Mimo to, postawa innych i stosunek do niego pozostawiała wiele do życzenia, na co skarżył się w liście do Aleksandra Mienszykowa. Portret Ibrahima w powieści Puszkina jest następujący:

«Zazwyczaj patrzono na młodego Murzyna jak na jakieś cudo, otaczano go, zasypywano zaproszeniami i pytaniami, i ta ciekawość, choć okryta życzliwością, raniła jego miłość własną. Pełne zmysłowości zainteresowanie kobiet, prawie jedyny cel naszych wysiłków, nie tylko go nie cieszyło, lecz napełniało goryczą i oburzeniem. Czuł, że jest dla nich czymś na kształt rzadkiego zwierzęcia, stworzeniem szczególnym, obcym, które przypadkiem znalazło się w niemającym z nim nic wspólnego świecie. Zazdrościł nawet ludziom, których nikt nie dostrzegał i uważał ich nicość za szczęście» [2].

N. L. Krylowa pisze, że Puszkina był niezadowolony ze swojego egzotycznego wyglądu, który przyniósł mu prawdziwe cierpienie, a rysując siebie ce-

lowo wyolbrzymiał swoje afrykańskie rysy twarzy. Często malował dziadka, nadając mu swój profil [7, s. 19].

Skąd zainteresowanie cara Piotra I Afryką? Wielki wpływ miało doświadczenie Holendrów i przyjaźń z burmistrzem Amsterdamu i dyrektorem Spółki Wschodnioindyjskiej, która posiadała Kolonię Przylądkową w południowej Afryce. Piotr pracował w Amsterdamie w stocznicach tej firmy. Właśnie tam zbudowano statek, który udał się do Przylądka Dobrej Nadziei. Piotr I zawsze marzył o rejsie z Morza Bałtyckiego, obok Przylądka Dobrej Nadziei, z postojem na Madagaskarze, a następnie — dalej na wschód. Pierwszym, który dokonał tej próby był admirał Zinowij Rożestwiński. Największa eskadra niestety zakończyła się porażką, a dwanaście tysięcy rosyjskich marynarzy przebywało ponad dwa miesiące na wyspie Nosy Be, w pobliżu Madagaskaru. Dla wielu z nich były to ostatnie miesiące życia. Rosjanie otwierali tam swoje sklepy z napisami w języku rosyjskim, dlatego do tej pory Nosy Be nadal nazywana jest «rosyjską zatoczką».

Pierwszym rosyjskim statkiem zacumowanym do wybrzeża Afryki Południowej była łódź «Diana» pod dowództwem kapitana Wasilija Michajłowicza Gołownina. To właśnie on szczegółowo opisał życie Holendrów i Anglików w Kapsztadzie, ich wzajemne relacje i stosunki z rodowitymi mieszkańcami. Należy wspomnieć, że wtedy zaczęła się wojna między Rosją a Wielką Brytanią. Popularność wśród rosyjskich czytelników zdobyły również notatki z podróży pisarza Iwana Aleksandrowicza Gonczarowa, na podstawie których pojawił się pogląd, że farmerzy Afrykanerzy, tak zwani Burowie mają charakter i nawyki bardzo podobne do rosyjskich. Wtedy też Burowie, tak jak Rosjanie, przejawiali niechęć w stosunku do Anglików.

Pod koniec XIX wieku Rosja zdobyła sojusznika w Afryce. To była Etiopia, wtedy nazywana Abisynią. Jej strategiczne położenie tj. na najkrótszej drodze z Europy na Daleki Wschód, wzbudziło zainteresowanie Rosji, która nie chciała zależeć od krajów zachodnich. Celem rządu rosyjskiego było otrzymanie dostępu do stacji gdzie mogliby uzupełniać paliwo (najlepiej w pobliżu Etiopii, na wylocie z Morza Czerwonego do Oceanu Indyjskiego). Podobieństwo prawosławia z rozpowszechnioną w Etiopii chrześcijańską (prawosławną) religią, miało ogromne znaczenie dla współpracy między tymi dwoma krajami [2]. Rosjanie chcieli stworzyć kolonię, tzw. «moskiewską wioskę» i otworzyć rosyjsko-afrykańską spółkę. W 1895 roku rozpoczęła się włosko-etiopska wojna i Etiopii bardzo zależało na zbliżeniu z Rosją. W 1898 roku do Addis Abeby przybyła rosyjska misja i to oznaczało nawiązanie trwałych stosunków dyplomatycznych.

Kolejny etap to wojna angielsko-burska w latach 1899–1902, która przyciągnęła uwagę rządu i opinii publicznej w Rosji. Od wojny krymskiej, stosunki między Brytanią a Rosją stały się jednym z największych międzynarodowych konfliktów. Rosyjski rząd przyglądał się brytyjskim operacjom wojennym w Afryce Południowej. Na początku lat 80-tych w kolonii Transwalu pojawiła się emigracja z Rosji. Głównie byli to Żydzi, którzy przyczynili się do nawiązania stosunków Transwalu z Rosją. O wojnie angielsko-burskiej mówiła cała Rosja. Było dużo ochotników, którzy walczyli po stronie Burów, prawdopodobnie dlatego, że w Rosji rozprzestrzeniła się anglofobia. Społeczeństwo wspierało Burów, współczując słabym, którzy zostali zaatakowani przez silną Wielką Brytanię. Przytoczę wspomnienia Konstantina Paustowskiego związane z tymi właśnie wydarzeniami:

«My, dzieci, byliśmy poruszeni tą wojną. Było nam szkoda flegmatycznych Burów, którzy walczyli o niepodległość i nienawidziliśmy Anglików. Wiedzieliśmy o każdej walce, która odbyła się na drugim końcu ziemi...» [8, s. 45–46].

Do takiego postrzegania wojny angielsko-burskiej przyczyniły się również wrażenia Rosjan odwiedzających Afrykę Południową i ich opinie podkreślające podobieństwo Burów do Rosjan: ich patriarchalność, religijność, spokojny charakter, oszczędność, gospodarność a nawet ich wygląd. Uważali, że Burowie, tak jak rosyjscy mężczyźni, charakteryzują się siłą fizyczną [5, s. 32–33]. Z drugiej strony, nie możemy zapominać, że Rosja szukała potencjalnych rynków zbytu i chciała się stać konkurentem dla innych kolonii w Afryce, dlatego też w Etiopii było widać rosyjską strefę wpływów.

Trwające bardzo długo badanie geografii, przyrody i historii Afryki w Rosji potwierdzają głębokie zainteresowanie — naukowe, gospodarcze i polityczne Rosjan, odległym i różnorodnym kontynentem afrykańskim. Z kolei stosunki polityczne i gospodarczo-handlowe między Rosją a krajami afrykańsko-arabskimi rozniosły się echem w kręgach kulturalnych i literackich w Rosji.

Wizerunek Rosji w Afryce zaczął się kształtować w czasie II wojny światowej. Wtedy rozpoczął się nowy etap walki o Czarny Kontynent między dwoma systemami świata — kapitalizmem a socjalizmem. Związek Radziecki odegrał decydującą rolę w klęsce faszyzmu i aktywnie uczestniczył w międzynarodowych wysiłkach zmierzających do dekolonizacji kontynentu. W związku z tym w Afryce pojawił się pozytywny wizerunek Rosji i podjęto starania w celu rozwinięcia stosunków rosyjsko-afrykańskich.

Dla wielu Afrykanów Rosja stała się wyzwoliciełką kolonialnych narodów. Co więcej, Zachodowi «nie udaje się wymazać z pamięci historycznej

Afrykanów, atrakcyjnego obrazu dalekiego geograficznie północnego kraju» [6, s. 15]. Co więcej, «W Afryce, na Rosję patrzą jak na niezawodną, sprawdzoną obrończynię ubogich i zepchniętych na margines narodów» [6, s. 15].

W czasach sowieckich, podtrzymywano kontakty dyplomatyczne z państwami afrykańskimi. Ambasady przekazywały literacką, kulturalną i naukową informację o swoich narodach. Bez wątpienia, obopólne zainteresowanie Rosji i Afryki znacznie się zmniejszyło w 1992 roku, kiedy to zamknięto 16 rosyjskich ambasad na kontynencie afrykańskim. Ważnym powodem ochłodzenia relacji jest też sama Afryka i jej bardzo niestabilny status polityczny: pod względem liczby konfliktów jest to najbardziej niespokojny kontynent na świecie. Ostatnio sytuacja polityczna w Rosji również nie jest stabilna. Najwyraźniej ma to ogromny wpływ na stosunki między Rosją i Afryką.

Jednym z krajów afrykańskich, które bliskie są Rosji, jest Republika Południowej Afryki. Ich mieszkańcy są zainteresowani wzajemną wymianą i znajomością nowoczesnych osiągnięć i dziedzictwa kulturowego. Należy zauważyć, że Rosja poczyniła wielki wkład w przygotowanie kadry w RPA. Do dziś pracuje tam wielu absolwentów rosyjskich uczelni [10, s. 288]. Nie tylko działalność polityczna i edukacyjna łączy Rosję z Afryką. Nie należy zapominać, że Związek Radziecki wspierał i wielokrotnie pomagał państwu afrykańskim: budował przedsiębiorstwa, szpitale, obiekty sportowe, badał zasoby mineralne i wpływał na ich rozwój.

Wielki wkład w poznanie kontynentu afrykańskiego mieli eksperci zrzeszeni w Instytucie Afryki Akademii Nauk. Działalność Instytutu obejmowała badania nad historycznymi, społeczno-gospodarczymi, etniczno-kulturowymi i politycznymi problemami państw afrykańskich. W ten sposób powstawała baza naukowa stosunków rosyjsko-afrykańskich. Musimy również pamiętać o Bibliotece Instytutu Afryki Rosyjskiej Akademii Nauk. Jest to największy w Rosji i w krajach Wspólnoty Niepodległych Państw zbiór literatury naukowej i bazy informacyjnej na temat kontynentu afrykańskiego. Jej zbiory liczą około 120 tysięcy sztuk w językach obcych oraz rosyjskim i dotyczą problemów Afryki i świata arabskiego.

Należy podkreślić, że silna, różnorodna i nieznana Afryka od niepamiętnych czasów przyciągała uwagę pisarzy rosyjskich. Dla wielu Rosjan obraz Afryki formował się przede wszystkim dzięki literaturze pięknej. Afryka często pojawiała się we wspomnieniach Rosjan, którzy chociaż raz ją zobaczyli. O Afryce tworzone i publikowano przewodniki, książki przygodowe, powieści i pamiętniki. Pisali o niej również weterani służby dyplomatycznej. Wśród pisarzy rosyjskich, również byli wielbiciele Czarnego Łądu: Kon-

stantin Balmont, Wasilij Iwanowicz Niemirowicz-Danczenko, Iwan Bunin i inni. Nie wolno nam zapominać, że u brzegów jeziora Czad rosyjski pisarz srebrnego wieku Nikołaj Stiepanowicz Gumilow (1886–1921) pisał wiersze cyklu afrykańskiego. Był on nie tylko wybitnym poetą symbolistą, tłumaczem, ale również jednym z największych badaczy Afryki.

Myśląc o rosyjskich pisarzach, którzy zapoznali swoich czytelników z ogromnym, egzotycznym i nieznanym światem, od razu przychodzi na myśl *Iwan Aleksandrowicz Gonczarow* z cyklem esejów z podróży w formie dziennika, noszący tytuł «Fregata Pallada» («Фрегат Паллада» 1855–1857). Wyprawa, w której pisarz wziął udział, trwała prawie dwa i pół roku. Dziennik Gonczarowa charakteryzuje się bogactwem i różnorodnością materiału, a także literackimi zasługami. Podróżnik okazał się być dociekliwym obserwatorem a świat, który zobaczył opisał ostrym, utalentowanym piórem.

Nie sposób nie wspomnieć również twórcy dziecięcych bajek, w których występowało wiele afrykańskich zwierząt: krokodyl, żyrafa, goryl, rekin, hipopotam, hiena, słoń, strusie, dziki i boa. Bajki te zabierały czytelnika w egzotyczny, bajeczny, a równocześnie prawdziwy świat. To Korniej Czukowski (1882–1969), autor między innymi takich prac jak: «Krokodyl», «Myjdodziur», «Karaluszysko», «Barmalej» i «Doktor Ojboli». Te bajki przyniosły Czukowskiemu ogromną popularność i sprawiły, że czytelnicy kojarzyli go tylko jako autora «Myjdodziura» i «Mucha-Złotobrzuca». Afryka często pojawiała się w bajkach Czukowskiego. Przykładem może być Barmalej — wymyślony bohater, ludojad i pirat, który żyje w Afryce. Najbardziej smakowały mu dzieci i dlatego je jadł. W bajce jest szczęśliwe zakończenie, bo Barmalej staje się dobry, krokodyl go nie zjada, a dzieci zabierają go z Afryki do Leningradu. Antagonistą złego Barmaleja jest dobry lekarz Ojboli, który leczy chore zwierzęta, nawet w Afryce:

*«Nagle szakał na kobyle
Pędzi krzycząc już o milę:
— Lecę, pędzę, strasznie się śpieszę,
Od Hipopotama przywożę depeszę:
«PROSZĘ PRZYBYĆ TU KONIECZNIE — LIMPOPO
DZIECI CHORE NIEBEZPIECZNIE — HIPOPO»*

*I pyta doktor Ojboli:
— A co wasze dzieci boli?
Czy jest aż tak bardzo źle,
Że Hipopo po mnie śle?*

— *Tak, tak, tak! To szkarlatyna,
Choleryna i angina,
Koklusz z ospą i bronchitem
I malaria z dyfterytem!
Brzuszek boli i główka boli,
Na pomoc, panie doktorze Ojboli!*

— *Dobrze, dobrze, ruszam w drogę,
Waszym dzieciom w mig pomogę,
Tylko powiedz, póki czas,
Gdzie tam mogę znaleźć was?*

— *My mieszkamy w Zanzibarze,
W Kalahari, na Saharze,
U stóp góry Fernando Po,
Tam gdzie brodzi nasz Hipopo
Brzegiem czarnych wód Limpopo* [1].

Trzeba też wspomnieć o rozrywkowej działalności kulturalnej, która pozwala poznać Afrykę nie wyjeżdżając z Rosji. Głównym propagatorem kultury afrykańskiej jest Rosyjski Uniwersytet Przyjaźni Narodów (Российский университет дружбы народов) w Moskwie. Jest to nie tylko centrum szkoleniowe, ale także punkt wydarzeń kulturalnych. W 2014 roku w murach uczelni było około 27 tysięcy studentów, doktorantów i stażystów ze 152 krajów z całego świata [8]. Każdego roku w kwietniu, odbywa się tam tzw. «Tydzień z kulturą narodów państw Afryki» («Неделя культуры народов стран Африки»). W czasie festiwalu rozkładane są stoiska z symbolami narodowymi, a wśród gości są ambasadorowie niemal wszystkich afrykańskich państw. Stoły pełne są narodowych ozdób, rzemiosła, przewodników i przyciągają tłumy chcących zanurzyć się w kulturę kontynentu afrykańskiego. Wszędzie słychać bębny, a więc przynajmniej przez jakiś czas na rosyjskiej ziemi można poczuć energetyczną i ognistą Afrykę.

Należy dodać, że znajomość i zrozumienie kontynentu afrykańskiego dla mieszkańców Rosji jest nadal bardzo ważne. Przede wszystkim dlatego, że mają oni wspólne problemy z mieszkańcami Czarnego Kontynentu i ich realia są zdecydowanie bliższe rzeczywistości afrykańskiej, niż europejskiej. Nic więc dziwnego, że Rosjanie tak często wyjeżdżają na urlop do Afryki, bo właśnie tam przyjmowani są bardzo gościnnie. Afrykanie chętnie uczą się rosyjskiego. W turystycznych miastach w wielu afrykańskich państwach powstają sklepy, które mają rosyjskie nazwy. Nikogo nie dziwi cyrylica w menu czy na wystawie sklepowej. W hotelowych recepcjach lub wśród animatorów

pracują właśnie obywatele z Rosji. Należałoby się zastanowić czy jadą ze względu na klimat, czy raczej atmosferę, która sprawia, że czują się tam jak u siebie.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Czukowski K. Krokodyl / K. Czukowski. — Режим доступа: <http://www.biblionetka.pl/art.aspx?id=704106>
2. Ethiopia — Christianity, Islam, Judaism. — Режим доступа: <http://online-boks.openu.ac.il/russian/ethiopia-christianity-islam-judaism/introduction.html>
3. Puszkin A. S. Murzyn Piotra Wielkiego / Aleksander Siergiejewicz Puszkina. — Джерело доступу: http://cyfrotka.pl/ebooki/Murzyn_Piotra-ebook/p14814i36546
4. Вьюнов Ю. А. Слово о русских / Юрий Андреевич Вьюнов. — М.: ИКАР, 2002. — 294 с.
5. Давидсон А. Б. Африка в истории международных связей России (опыт трех столетий) / Аполон Борисович Давидсон // Россия в Африке и Африка в России: материалы научной конференции «Африка: общества, культуры, языки» (г. Санкт-Петербург, 16–18 мая 2001 г.). — М.: Институт Африки РАН, 2003. — С. 32–33.
6. Корендясов Е. Н. Общее и особенное в формировании образа России в Африке / Евгений Николаевич Корендясов // Российско-африканские отношения и образ России в Африке: сборник статей. — М.: Институт Африки РАН, 2007. — С. 10–20.
7. Крылова Н. Л. Афро-россияне: брак, семья, судьба / Наталия Леонидовна Крылова. — М.: Российская политическая энциклопедия (РОССПЭН), 2006. — 576 с.
8. Паустовский К. Далекіе годы / Константин Паустовский. — М.; Л., 1946. — С. 45–46.
9. Российский университет дружбы народов. — Режим доступа: <http://www.rudn.ru>
10. Татаринцев В. М. Африка в современном мире / Василий Михайлович Татаринцев; ДА МИД России. — М.: Научная книга, 2003. — 324 с.
11. Филатова С. В. Тропическая Африка / Светлана Викторовна Филатова. — М.: Издательство Мир книги, 2010. — 240 с.

РОСІЙСЬКО-АФРИКАНСЬКІ ЗВ'ЯЗКИ: КУЛЬТУРНІ І ЛІТЕРАТУРНІ КОНТЕКСТИ

Іоанна Мазур, докторантка філології

Жешувського університету (Жешув, Польща)

Стаття присвячена дослідженню феномена міжкультурних зв'язків і впливів між Росією та Африкою, які знайшли своє відображення у літературних творах. Метою даної статті є аналіз того, чому дика і невідома Африка привернула увагу багатьох російських письменників. Серед тих, хто присвятив свої твори чорному континенту, були Микола Гумільов, Іван Гончаров, Корній Чуковський, Костянтин Бальмонт, Василь Немирович-Данченко, Іван Бунін та інші.

Автор статті намагається з'ясувати, які фактори зближують народи Африки і Росії, зокрема це — близькість історії і складної політичної ситуації чи, можливо, за цією особливою спорідненістю приховується щось більше, що об'єднує Росію і Африку? У статті з'ясовуються причини захоплення в Росії чорним континентом. Так вказано на час появи цього особливого зацікавлення Африкою, що також вплинуло і до сьогодні впливає на готовність росіян і африканських народів до співпраці.

Автор сконцентрує увагу не лише на суспільно-політичних взаєминах між росіянами та африканцями, але й на їхній літературній творчості. Ця стаття є спробою переконати читача в тому, що російський менталітет ближчий до африканського, ніж до західноєвропейського. Все це відбилося на системі цінностей, властивій для представників обох культурних спільнот, для яких головними у житті є не матеріальні цінності, а сімейні зв'язки і почуття колективізму. Ці спільні життєві цінності знайшли відповідне відображення в літературних творах великих російських письменників.

Ключові слова: *Чорна Африка, культурні взаємозв'язки, літературні контексти, система цінностей.*

RUSSIAN-AFRICAN CONNECTIONS: CULTURAL AND LITERARY CONTEXTS

Joanna Mazur

University of Rzeszow (Rzeszow, Poland)

The article is devoted to the investigation of the phenomenon of intercultural relations and influences between Russia and Africa which reflected in the literary works. The aim of the article is to submit how the diverse and unknown Africa has attracted the attention of many Russian writers for ages. Among the great names who devoted their works to the Dark Continent are Nikolay Gumilyov, Ivan Goncharov, Korney Chukovsky, Konstantin Balmont, Vasilij Niemirowich-Danchenko, Ivan Bunin and many others.

The author of the article tries to disclose what are the factors that link Africa and Russia. Is the closeness imposed only by the history and the difficult political situation or maybe there is something more that connects Russia and Africa? The article is a tentative

of revealing the origins of the fascination with the Dark Continent. It also tries to answer when exactly Russia become interested in Africa and what affects the willingness of cooperation of the two territories which are far away from each other.

The author's attempt is to exhibit the similarities not only between Russians and Africans, but also in the literary picture of the world presented in great Russian writers. The article is also an attempt to raise the readers' awareness that the Russians with their unique culture and mentality are closer to Africa than to Western culture. This can be observed in the values that both of the described groups share. For the inhabitants of the African continent, as for the citizens of the Russian Empire is not money, but family ties and collectivism in the first place. This common values reflect in literary works of great Russian writers of all times.

Key words: *Black Africa, cultural relations, literary contexts, system of values*

REFERENCES

1. Czukowski, K. (2015), Krokodyl [Crocodile], Electronic data: <http://biblionetka.pl/art.aspx?id=704106> [in Polish].
2. Ethiopia — Christianity, Islam, Judaism. Electronic data: <http://online-books.openu.ac.il/russian/ethiopia-christianity-islam-judaism/introduction.html> [in English].
3. Puszkin, A. S. (2015), Murzyn Piotra Wielkiego [The Nigger of Peter the Great]. Electronic data: [http://cyfrotka.pl/ebooki/ Murzyn_ Piotra-ebook/p14814i36546](http://cyfrotka.pl/ebooki/Murzyn_Piotra-ebook/p14814i36546) [in Polish].
4. V'yunov, Y. A. (2002), Slovo o russkih, [The Word about the Russians], IKAR, Moscow [in Russian].
5. Davidson, A. B. (2003), Afrika v istorii mezhdunarodnyh svyazey Rossii (opyt trekh stoletij). [Africa in the history of international relations of Russia (experience of three centuries)], Rossiya v Afrike i Afrika v Rossii — Russia in Africa and Africa in Russia. Materialy nauchnoj konferencii «Afrika: obshchestva, kul'tury, yazyki» (Sankt-Peterburg, 16–18 maya 2001 g.), Moscow, Institute of Africa RAN, pp. 32–33 [in Russian].
6. Korendyasov, E. N. (2007), Obshchee i osobennoe v formirovanii obraza Rossii v Afrike [General and particular in the formation of Russia's image in Africa], Rossijsko-afrikanские otnosheniya i obraz Rossii v Afrike. Sbornik statej — Russian-African relations and the image of Russia in Africa. Digest of articles, Moscow, Institute of Africa RAN, pp. 10–20 [in Russian].
7. Krylova, N. L. (2006), Afro-rossiyane: brak, sem'ya, sud'ba [Afro-Russians: marriage, family, fate], Moscow, Rossijskaya politicheskaya ehnciklopediya (ROSSPEHN) [in Russian].
8. Paustovskij, K. (1946), Dalekie gody [Early years], Moscow — Leningrad, pp. 45–46 [in Russian].
9. People's Friendship University of Russia. Electronic data: <http://rudn.ru> [in Russian].

10. Tatarincev, V. M. (2003), Afrika v sovremennom mire [Africa in the modern world], Moscow, Nauchnaya kniga [in Russian].
11. Filatova, S. V. (2010), Tropicheskaya Afrika [Tropical Africa], Moscow, Mir knigi [in Russian].

Стаття надійшла до редакції 9 вересня 2016 р.